

Gražina Matulienė,
Ramunė Dobrovolskienė

Jaunų šeimų socialinės ir psichologinės problemos

Santrauka

Straipsnio teorinis pagrindas - socialinis-psichologinis požiūris į šeimą, jos formavimąsi ir raidos tendencijas. Straipsnio tikslas - išanalizuoti visų respondentų, taip pat moterų ir vyrų, požiūrius į šeimą, jos kūrimosi sąlygas bei funkcionavimo šiandieninio socialinio-ekonominio gyvenimo plotmėje problemas pasitelkiant kitų mokslininkų atliktus tyrimus bei specialius besituokiančiųjų asmenų apklausos duomenis. Tyrimo metodas: speciali anketa respondentams, atvykusiems paduoti prašymus santuokai įregistruoti. Rezultatai: išryškėjo asmenų, gyvenusių ir negyvenusių drauge iki santuokos, požiūrio į bendro ūkio plėtojimo perspektyvą skirtumai. Nepasitvirtino nuomonė, kad gyvenimas drauge iki santuokos padeda pasiruošti šeimyniniam gyvenimui. Būsimų sutuoktinių psichologinė atmosfera rodo polinkį socialinei interakcijai, derinant šeimos ir karjeros klausimus, taip pat ieškant bendrų sprendimų ginčytiniais klausimais. Išvados: skirtingi vyrų ir moterų požiūriai į gyvenimo šeimoje problemų suvokimą orientuoja į būtinumą keisti šeimos politiką iš patriarchalinės į egalitarinę.

Raktažodžiai: besituokiantieji, nesantuokinė partnerystė, socialiniai vaidmenys, psichologinė atmosfera šeimoje.

1. Įvadas

Sparčios ir fundamentalios Lietuvos pastarųjų metų politinės, socialinės bei ekonominės permainos lėmė esminius pokyčius visose visuomenės gyvenimo srityse. Socialiniai ekonominiai pasikeitimai, pirmųjų pertvarkos metų suirutė, ėjimas į rinkos santykius, nedarbo atsiradimas ir plitimas, nestabilumas ir stresinės būsenos, išgyventos pastaraisiais metais, atsispindi ir kaupiasi šeimose, įneša pasikeitimus į šeimų, kiekvieno jų nario gyvenimą. Šeimos, susidūrusios su naujais, anksčiau nepatirtais socialiniais reiškiniais ir siekdamos išgyventi, priverstos prisitaikyti prie sparčiai kintančios aplinkos, keisti veiklą, gyvenimo stilių, elgseną. Tai lemia ne tik nauja socialinė ekonominė aplinka, sąlygojanti sparčius ir esminius pokyčius bei iškilusius sunkumus. Tam akivaizdų poveikį daro ir socialinės bei kultūrinės informacijos antplūdis iš Vakarų apie kitokį gyvenimo stilių, vertybes, elgseną. Buvusiai uždarai visuomenei tai daro labai didelį įspūdį. Aptinkamas spartus tradicinių šeimos bruožų silpnėjimas ir nykimas. Lietuvoje pradeda atsirasti šeimos

transformacijos požymių – vedybų “senėjimas”, neregistruotų santuokų plitimas, nevedusių asmenų gausėjimas, vaikų, gimusių neregistruotoje santuokoje, daugėjimas. Tai reiškia, kurie nuo septintojo dešimtmečio vidurio iki pastarųjų metų vyko išsivysčiusiose Vakarų Europos šalyse (Ekert-Jaffe 1996, Bumpass 1991, Goldsheider 1991, Haskey 1993, Hoffman-Nowotny 1987, Roussel 1994).

Svarbiausia problema šeimos kūrimuisi yra būsto įsigijimas. Neturėdamos tokių galimybių, jaunos šeimos yra priverstos gyventi kartu su tėvais (išplėstinėse šeimose), iš dalies prarasdamos sąlygas savarankiškam gyvenimui, darbui ir poilsiui. Dėl to atsiranda psichologinė įtampa santykiuose tarp atskirų šeimos narių ir šeimų. Susiklosto konfliktinės situacijos, kurios neigiamai veikia žmogaus asmenybę ir šeimos raidą.

Socialinių, ekonominių bei psichologinių pokyčių visuma Lietuvoje pirmiausia pradėjo reikštis vedybų mažėjimu: vedybų skaičius sumažėjo nuo 36,3 tūkst. 1999 metais iki 16,9 tūkst. 2000 metais. Bendrasis vedybų rodiklis

(vedybų skaičius 1000-iui gyventojų) atitinkamai sumažėjo nuo 9,8% iki 4,6% (Stankūnienė 2002; 33). Ekonominiai sunkumai, jaunų šeimų nestabilumas, Vakarų kultūros antplūdis transformavo fundamentalios šeimos sampratą mūsų visuomenėje. Tai liudija neregistruotų santuokų plitimas bei tolerancijos joms kitimas.

2. Tyrimo tikslai ir uždaviniai

Tyrimas, kurio duomenys yra analizuojami šiame straipsnyje, medžiagos rinkimo požiūriu buvo unikalus. Poros buvo apklausinėjamos santuokų rūmuose, po dokumentų santuokai sudaryti įteikimo. Jo metu buvo apklausti 162 nusprendę tuoktis respondentai. Tyrime buvo siekiama atskleisti besituokiančiųjų asmenų požiūrius į dalykus, galinčius turėti ryšį su šeimos problemomis, išsiaiškinti jų požiūrių panašumus ir skirtumus. Norint objektyviau įvertinti tradicinės ir modernios šeimos požiūrius, buvo siekiama nustatyti:

1) ar yra reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų požiūrių;

2) ar yra reikšmingas skirtumas tarp požiūrių porų, gyvenusių kartu iki santuokos, ir porų, negyvenusių kartu iki santuokos.

Su tyrimo tikslu tiesiogiai susiję uždaviniai, kurių buvo siekiama. Tikslui pasiekti buvo suformuluoti šie tyrimų uždaviniai:

- ištirti, kokias partnerio savybes labiausiai vertina besituokiantys respondentai;
- ištirti, kokios partnerio savybės vyrams ir moterims nepatinka, tačiau nėra esminis trukdys santuokai;
- išsiaiškinti sužadėtinių bendros buities plėtojimo perspektyvas;
- įvertinti besikuriančių šeimų materialinę būklę ir su ja susijusias problemas;
- preliminariai išsiaiškinti psichologinę atmosferą tarp besikuriančios šeimos narių;
- aptarti sužadėtinių šeimos planavimo perspektyvas;
- aptarti respondentų požiūrį į AIDS problemas;
- išsiaiškinti besituokiančių porų požiūrį į skyrybas.

Duomenų patikimumui ir statistinių hipotezių tikrinimui buvo panaudota Vilkoksono porinių palyginimų ranginis kriterijus ir Stjudento koeficientas.

3. Apžvalga. Lietuvos šeimos būklės ir pokyčių joje apibūdinimas.

Šeimos problematika dėl savo aktualumo domina įvairių sričių mokslininkus: demografus, ekonomistus, sociologus, etnografus, medikus, psichologus. Mūsų tyrinėjimų aspektas turi savo specifiką, nes mums rūpėjo ne tik objektyvūs faktai, bet taip pat ir psichologinės problemos bei tam tikrų socialinių faktų vertinimas besituokiančiųjų požiūriu.

Spartus tradicinių šeimos bruožų silpnėjimas ir nykimas paskatino atlikti apklausą ir išsiaiškinti jaunų žmonių požiūrį į santuoką ir šeimą. Statistiniai duomenys liudija, kad Lietuvoje pradeda atsirasti šeimos transformacijos požymių. Vienas iš jų – neregistruotų santuokų plitimas. Pastebima tendencija, kad prieš susituokiant jaunuoliai vis dažniau įgyja šeimyninio gyvenimo patirties. Taip atsiranda sąvoka “gyvenimas kartu”, kuri šiame darbe suprantama kaip dviejų žmonių, vyro ir moters gyvenimas drauge, susietas bendra gyvenamąja vieta ir ekonominiu bendradarbiavimu.

Atskleidžiant besituokiančių asmenų požiūrį į dalykus, galinčius turėti ryšį su šeimos problemomis, buvo analizuojama, ar gyvenimas drauge iki santuokos turi įtakos kitokiam šeimos problemų suvokimui, ar *išsilaisvinimas iš tradicinių vertybių, nesuradus lygaus pakaitalo, baigiasi vertybiniu nihilizmu kultūroj ir pasaulėžiūroj* (Paškus 1995).

Svarbiausia problema šeimos kūrimuisi yra būsto įsigijimas. 1994-aisiais metais statybos kainos išaugo 1,42 karto, o lyginant su 1990 metais – 106 kartus. 2000 m. kovo mėn., lyginant su vasario mėn., statybų kainų indeksas buvo 100.1 (Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2000; 60). Butų statybos apimtys taip pat gerokai atsilieka nuo poreikių. Nepaprastai išaugo šeimų poreikis valstybės paramai,

apsirūpinant gyvenamomis patalpomis. 2000 m. 84,4 % šeimų, turinčių teisę į valstybės paramą, pageidavo gauti lengvatinius kreditus, o 15,6% norėtų išsinuomoti gyvenamąsias patalpas (Lietuvos ekonominė ir socialinė raida. 2000: 88).

Vienas svarbiausių šeimų ekonominę padėtį sąlygojančių veiksnių yra *realios pajamos*. Jos labiausiai lemia namų ūkio tvarkymo strategiją bei taktiką. Pastaraisiais metais gyventojų realios pajamos labai sumažėjo. Lietuvos statistikos departamento namų ūkio biudžetų tyrimų duomenimis 1994-ųjų metų pabaigoje realiosios pajamos tesiekė 40% 1990 metų pabaigos lygio. Atsirado turtingųjų ir skurdžių sluoksniai. Sociologinio tyrimo „*Šeima ir gimstamumas Lietuvoje*“ (ŠGL) duomenimis tik apie ketvirtadalis šeimų daugiau ar mažiau nesiskundžia savo pajamomis. Taip pat tik apie ketvirtadalis šeimų tikisi, kad jų materialinė padėtis ateityje pagerės.

Formuojantis naujiems ekonominiams santykiams, vyksta dideli užimtumo pokyčiai. Privatizavimas ir ūkio pertvarkymas verčia žmones keisti darbą, vis daugiau atsiranda bedarbių. Statistikos departamento duomenimis, 1998 metais 60% bedarbių sudarė 20 – 40 metų amžiaus žmonės. Situacija darbo rinkoje labai stipriai veikia šeimos gyvenimą. Pirma, daugeliui Lietuvos gyventojų darbas yra pagrindinis pajamų šaltinis, t.y. materialinis šeimos pagrindas. Antra, įvairių šeimos funkcijų realizavimui, ypač reprodukinei elgsenai, turi įtakos socialiniai bei ekonominiai veiksniai, tarp jų ir užimtumas. Per žmonių sąmonę užimtumas formuoja atitinkamą požiūrį į šeimą, gyventojų reprodukcinės nuostatos bei elgseną. Be to, nedarbas neigiamai veikia psichologinį klimatą šeimoje.

Lietuvoje prasideda *vedybų atidėjimo procesas*, t.y. vedybų laiko kitimas ir naujos šeimos formavimo strategijos pradžia. Sunku vienareikšmiai įvertinti, ar vedybų nukėlimas vėlesniam laikui Lietuvoje yra naujos matrimonialinės (santuokinės) elgsenos modelio išsigalėjimo apraiška, ar tai ir ekonominių sunkumų bei naujos aplinkos nulemtas reiškinys. ŠGL tyrimų duomenimis, iš esmės pasikeitusios jaunų žmonių darbo

karjeros startinės sąlygos (ėjimas nuo įdarbinimo garantijų tarybiniais metais prie ribotų galimybių gauti darbo vietą rinkos sąlygomis), labai aukštas jaunimo nedarbo lygis. Bendras nedarbo rodiklis 1998-2000 padidėjo nuo 13,1 iki 16,1 proc., o jaunimo nuo 24,9 iki 31,0 proc. (Gruževskis, Pocius 2002; 102). Naujos apsirūpinimo butais sąlygos (perėjimas nuo administracinio butų skirstymo prie butų rinkos), ženkliai padidėjusios butų kainos sukuria neužtikrintumo ateitimi atmosferą bei labai ribotas galimybes užsitikrinti šeimai nors minimalų pragyvenimo lygį. Tai, be abejojimo, yra labai svarbios priežastys atidėti vedybas vėlesniam amžiui, o daliai jaunimo, galbūt, ir visiškai atsisakyti šeimos.

Pagal demografinius rodiklius galima išskirti dar vieną vedybų mažėjimo prielaidą, būtent *jaunų šeimų skyrybų skaičiaus augimą*, kuris kelia nepasitikėjimą, baimę jauniems žmonėms. *Vedybų skaičius 1000-iiui 20-24 amž. vyrų sumažėjo nuo 125% 1990 m. iki 48% 2000 m., o moterų – nuo 117% iki 57%*, t.y. daugiau nei per pusę (Stankūnienė 2002; 34). Prieš pat vedybų mažėjimo tendenciją 1990 metais Lietuvoje vedybų buvo staiga padaugėję, ypač tarp jauniausio vedybinio amžiaus vyrų. Vedybų pagausėjimas ŠGL duomenimis galėjo būti susijęs su jaunuolių vengimu tarnauti tarybinėje armijoje. Vienas tuo metu galiojusių legalių tarnybos tarybinėje armijoje išvengimo būdų buvo galimybė gauti atleidimą nuo tarnybos arba ją nukelti vėlesniam laikui. Tai buvo įmanoma, turint mažamečių vaikų registruotoje santuokoje. Todėl tuo metu gerokai pagausėjo šaukiamojo amžiaus vyrų vedybų. Ši vedybų pagausėjimo banga po metų aidu atsiliepė gimstamumui bei ištuokų dinamikai. 1995 metais ištuokos pagal buvusios santuokos trukmę (0–4 metai) sudarė 26,6% visų ištuokų (Navaitis 1996). Galima pasakyti, kad šeima faktiškai išyra anksčiau nei atliekamas teisinis iširimo patvirtinimas – skyrybų registracija. Skyrybų priežastys šiuo atveju taip pat numanomos. Skubotos vedybos, vedybos su išskaičiavimu (vengiant tarnybos), vaidmenų įsisavinimo sunkumai, gimus kūdikiui, finansinis nepriteklus, - tai veiksniai,

sąlygojantys vaidus jaunoje šeimoje (Navaitis 1990; 54-56).

ŠGL tyrimo rezultatai rodo, kad pastaraisiais metais Lietuvoje pradėjo sparčiai *daugėti gyvenančių neregistruotoje santuokoje*, vis dažniau partnerystė prasideda gyvenimu kartu nesusituokus. Tai rodo naujų partnerystės formų plitimą, turintį nemažą abipusį ryšį su vedybų atidėjimu, šeimos formavimo strategijos pokyčiais.

Ryškus gyvenimo kartu neregistruotoms santuokos fenomeno plitimas stebimas tarp pačių jauniausių vedybinio amžiaus žmonių. Iš visų 1971-1975 gimimo metų apklaustųjų, 8,1% vyrų ir 12,1% moterų (apklausos metu buvusių 20-24 metų), sulaukę 20 metų jau turėjo gyvenimo kartu neregistruotoms santuokos patyrimą – jų pirma partnerystė prasidėjo neregistruotoje santuokoje. 1966-1970 metų gimimo (25-29 metų respondentai) vyrų ir moterų rodikliai atitinkamai buvo 3,5% ir 7,3%.

Būtent tokios šeimos formavimo strategijos pasireiškimo dažnėjimas sutampa su pastarųjų metų permainingomis visose gyvenimo srityse. Akivaizdu, kad dalį tradiciškai kuriamų šeimų, bent laikinai, pakeičia gyvenimas neregistruotoms santuokos. Kaip matėme iš pateiktų duomenų, nuostatos dėl partnerystės formų tuo liberalesnės, kuo jaunesnis respondentų amžius. Vis dėlto nemaža jaunimo dalis (38,4% vyrų ir 30,2% moterų 20-29 metų amžiaus) mano, kad, gyvenant neregistruotoje santuokoje, galima sulaukti visuomenės nepritarimo.

Neregistruotos santuokos paplitimas mūsų šalyje turi dar gana trumpą istoriją, ir jo pradžia sutapo su staigiu gyvenimo lygio pablogėjimu irėjimu į atvirą visuomenę, perimančią gyvenimo stilių ir elgseną. Tiek viena, tiek antra, gali skatinti vedybų atidėjimą ir mažėjimą, o kartu ir neregistruotoms santuokos plitimą kaip alternatyvą tradicinei šeimai. Tačiau visa tai skirtingai veikia įvairias gyventojų grupes. Išryškėjo akivaizdūs skirtumai, priklausomai nuo tėvų šeimos stabilumo, t.y. vaikystės patyrimo ir dar vaikystėje susiformavusio požiūrio į šeimą. Asmenys, kurių tėvai išsiskyrė,

kai jie dar buvo vaikai ir neturėjo 15 metų, anksčiau pradeda vedybinį gyvenimą (ir beveik apie du kartus dažniau jį pradeda neregistruotoms santuokos) negu tie, kurie augo su abiem tėvais.

Galbūt ir mūsų šalyje pasitvirtins hipotezė, kad tėvų skyrybos daro įtaką jų vaikų neigiamam gyvenimo suvokimui, suformuotam vaikystėje. Išsiskyrusiųjų vaikai neretai pirmenybę atiduoda neregistruotoms santuokoms (Manting 1994). Tačiau, susipažinę su statistiniais duomenimis, įsitikinome, kad netgi plintančios neregistruotos santuokos nekompensuoja vedybų sumažėjimo, nes perėjimas nuo neregistruotų santuokų prie vedybų būdu sukurtos šeimos gerokai sulėtėjo, be to, jos daug dažniau išyra ir jų gyvavimo trukmė yra daug trumpesnė (Stankūnienė 1999:32). Apibendrinant galima pasakyti, kad vedybų rodiklių svyravimus, vedybų mažėjimo, jų atidėjimo vėlesniam amžiui, neregistruotų santuokų bei viengungių plitimo tendencijas pastaraisiais metais lėmė tiek laikinieji veiksniai, būdingi pereinamajam bei kriziniam laikotarpiui, tiek fundamentalūs, atsirandantys išgalint rinkos ekonomikos santykiams, liberalėjant elgsenai bei gilėjant individualizacijai. Pirmųjų poveikis nestabilios šeimos formavimuisi buvo ypač stiprus. Tik detalios, tarpdisciplininės studijos gali atskleisti šeimos instituto pokyčių esmę, padėti atskirti jų laikinumo ir fundamentalumo požymius.

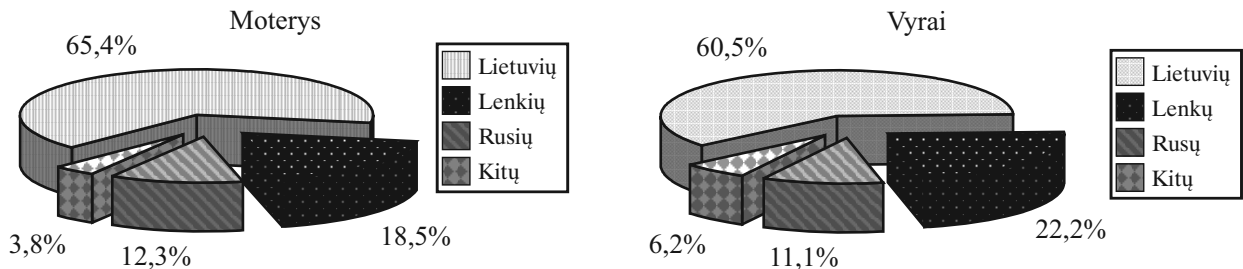
4. Tyrimo hipotezės

- Įmanomas skirtumas tarp moterų ir vyrų požiūrių į dalykus, galinčius turėti ryšį su šeimos problemomis.
- Įmanomas skirtumas požiūrių į dalykus, turinčius ryšį su šeimos problemomis tarp porų, gyvenusių kartu iki santuokos ir negyvenusių kartu.

5. Tiriamieji

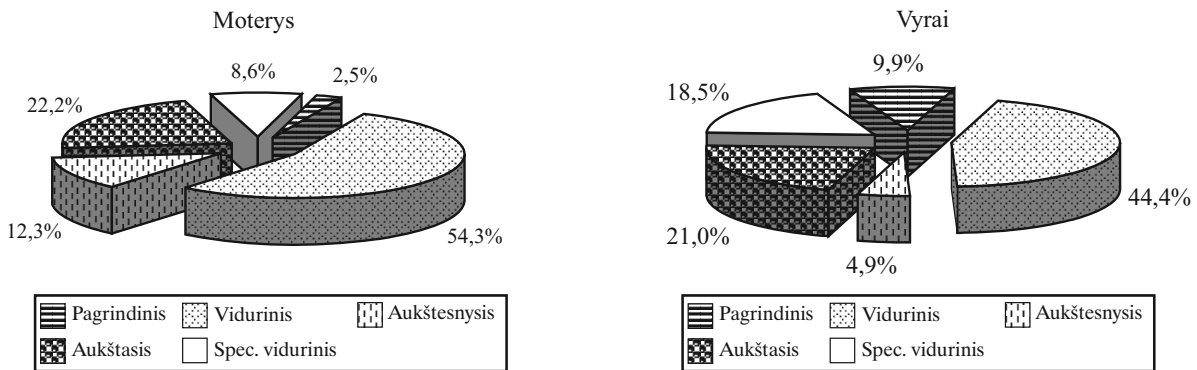
Pasitelkus anketas buvo apklausti 162 respondentai: 81 moteris ir 81 vyras, tiksliau kalbant, 81 besiruošianti santuokai pora.

Tiriamųjų amžius – nuo 17 iki 40 metų. Moterų amžiaus vidurkis - 22,8 metų, vyrų - 25,6 metų. 92,6% moterų ir 87,7% vyrų tuokėsi pirmą kartą. Pagal tautybę tiriamieji pasiskirstė šitaip:

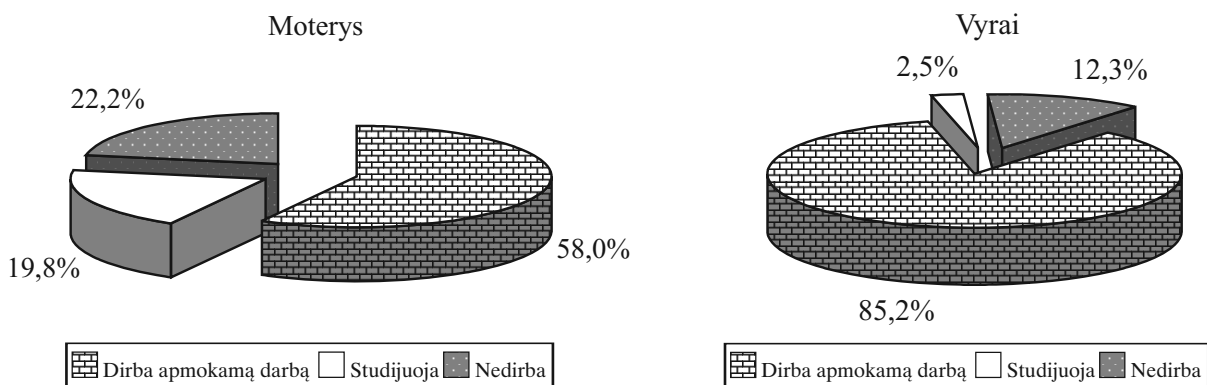
1 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tautybę (%).

Iš paveikslo matyti, kad 65,4% moterų ir 60,5% vyrų yra lietuviai, 18,5% moterų ir 22,2% vyrų yra lenkai, 12,3% moterų ir 11,1% vyrų yra rusai, 3,8% moterų ir 6,2% vyrų yra kitų tautybių (baltarusiai, ukrainiečiai, sirijiečiai, libaniečiai).

2 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (%).

Kaip matyti iš 2 paveikslo, didžioji dauguma apklaustųjų buvo įgiję vidurinį išsilavinimą. Tarp jų 54,3% moterų ir 44,4% vyrų. Aukštąjį išsilavinimą buvo įgiję per pusę mažiau, t.y. 22,2% moterų ir 21,0% vyrų. 12,3% moterų ir 4,9% vyrų baigė aukštesniąsias mokyklas. 8,6% moterų ir 18,5% vyrų buvo įgiję specialųjį vidurinį išsilavinimą. Pati mažiausia apklaustųjų moterų dalis, t.y. 2,5% ir antra pagal mažumą dalis vyrų arba 9,9% buvo baigę tik pagrindinę mokyklą.

3 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal užimtumą (%).

Kaip matyti iš 3 paveikslo, 58,0% moterų ir 85,2% vyrų dirbo apmokamą darbą. 19,8% moterų ir 2,5% vyrų tebestudijavo, 22,2% moterų ir 12,3% vyrų nurodė esą bedarbiai. Patikslinę tyrimo duomenis, įsitikinome, kad studentai ir neturintys darbo jaunuoliai buvo išlaikomi savo tėvų.

Maždaug pusė visų apklaustųjų respondentų, t.y. 46,9% moterų ir 49,4% vyrų tiksliai informavo apie turimas pajamas. Jų pajamos svyravo nuo 300 iki 3 000 Lt per mėnesį. Vidutinis visų respondentų atlyginimas – 866 Lt. Moterų vidutinis atlyginimas buvo 676 Lt per mėnesį, vyrų – 1 056 Lt per mėnesį. Atlyginimo dydis liudija, kad vyrai uždirba beveik du kartus daugiau nei moterys.

Greta socialinių-demografinių charakteristikų mums taip pat rūpėjo išsiaiškinti besituokiančių porų pažinties laikotarpio trukmę.

1 lentelė. Pažinties laikotarpis iki santuokos (%).

Pažinties laikotarpis:	
iki šešių mėnesių;	14.8%
nuo šešių mėnesių iki metų;	17.3%
daugiau nei metai;	9.9%
du-trys metai;	28.4%
keturi-penki metai;	11.1%
daugiau nei penki metai.	18.5%

Iš lentelės matyti, kad 2-3 metų pažinties laikotarpis buvo būdingas didžiausiam procentui porų (28,4%). 18,5% porų pažinties laikotarpis iki santuokos buvo daugiau nei 5 metai. 11,1% porų buvo pažįstami 4-5 metais. Nuo 6 mėnesių iki 1 metų bendravo 17,3% porų. 9,9% porų buvo pažįstami daugiau nei metus. Iki pusės metų bendravimo santuokai sudaryti pakako 14,8% porų.

2 lentelė. Nesantuokinės partnerystės laikotarpis iki santuokos (%).

Metai	
iki 1	14.8%
1-2	12.3%
2-3	12.3%
4-6	4.9%
6-8	2.5%
Viso	46.8%

Kaip matyti iš 2 lentelės, nesusituokę gyveno 46,8% visų apklaustųjų porų. 14,8% porų nesusituokę kartu gyveno iki vienerių metų. 1-2 metus kartu gyveno 12,3% porų. 12,3% porų kartu gyveno 2-3 metus. 4-6 metus nesusituokę kartu gyveno 4,9% porų. 2,5% porų netgi daugiau nei 6 metus gyveno drauge iki santuokos.

Tiriamųjų respondentų teiravomės apie nesantuokinius vaikus. Į klausimą „Ar turite su partneriu vaiką?“ respondentų atsakymai pasiskirstė šitaip: 95,1% porų atsakė, kad neturi nesantuokinių vaikų. 1,2% porų atsakė, kad vaikų turi. 3,7% respondentų į šį klausimą neatsakė.

Respondentų buvo prašoma parašyti apie esamą būsimos šeimos padėtį. Iš duomenų paaiškėjo, kad 27,2% respondenčių tyrimo metu buvo nėščios. 72,8% moterų į klausimą apie nėštumą pateikė neigiamus atsakymus.

Tiriamųjų taip pat buvo klausama, koks yra jų tėvų požiūris į būsimą santuoką. Gauti atsakymai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Tėvų pritarimas santuokai (%).

Atsakymai:	M	V
Taip	92.6%	91.4%
Nelabai	7.4%	8.6%
Ne	0.0%	0.0%

Rezultatai rodo, kad daugumos respondentų tėvai yra patenkinti savo vaikų sutuoktinių pasirinkimu. 92,6% moterų ir 91,4% vyrų tėvai pritaria būsimai santuokai. Nelabai pritaria 7,4% moterų ir 8,6% vyrų tėvai.

Lietuva tradiciškai buvo ir yra laikoma katalikiška šalimi. Be to, katalikybė skatina tvirtas šeimas, ypač daug dėmesio skirdama šeimai bei jos dvasiniam tobulinimui. Todėl nutarėme išsiaiškinti tiriamųjų požiūrį į religiją. Atsakymų duomenys pateikiami 4-oje lentelėje.

4 lentelė. Požiūris į religiją (%).

Religinė nuostata:	M	V
esu labai tikintis	19.8%	11.1%
nesieju bažnyčios ir tikėjimo	23.5%	22.2%
turiu savo dorovines nuostatas	53.1%	60.5%
Viso	96.4%	93.8%

Tyrimų rezultatai parodė, kad dauguma respondentų 53,1% moterų ir 60,5% vyrų turi savo dorovės normas. Iš to, žinoma, visai neaišku, koks yra jų ryšys su religija. Iš lentelės matyti, jog tvirti religiniai įsitikinimai yra būdingi 11,1% vyrų ir 19,8% moterų. 23,5% moterų ir 22,2% vyrų nesieja tikėjimo su bažnyčia. Kadangi tradicinio religinio požiūrio tarp respondentų nėra, maža tikimybė, kad religija turėtų poveikį šeimai.

6. Tyrimo metodai

Atsižvelgiant į tyrimo tikslus ir uždavinius, buvo paruošta speciali anketa ir organizuotas tyrimas Vilniaus civilinės metrikacijos skyriuje.

Kadangi tyrimo tikslai apima platų šeimos problemų ratą, metodika buvo paruošta, remiantis kelių autorių metodikomis ir metodinėmis rekomendacijomis. Galutinę tyrimo metodiką paruošė V. Gaidys, A.

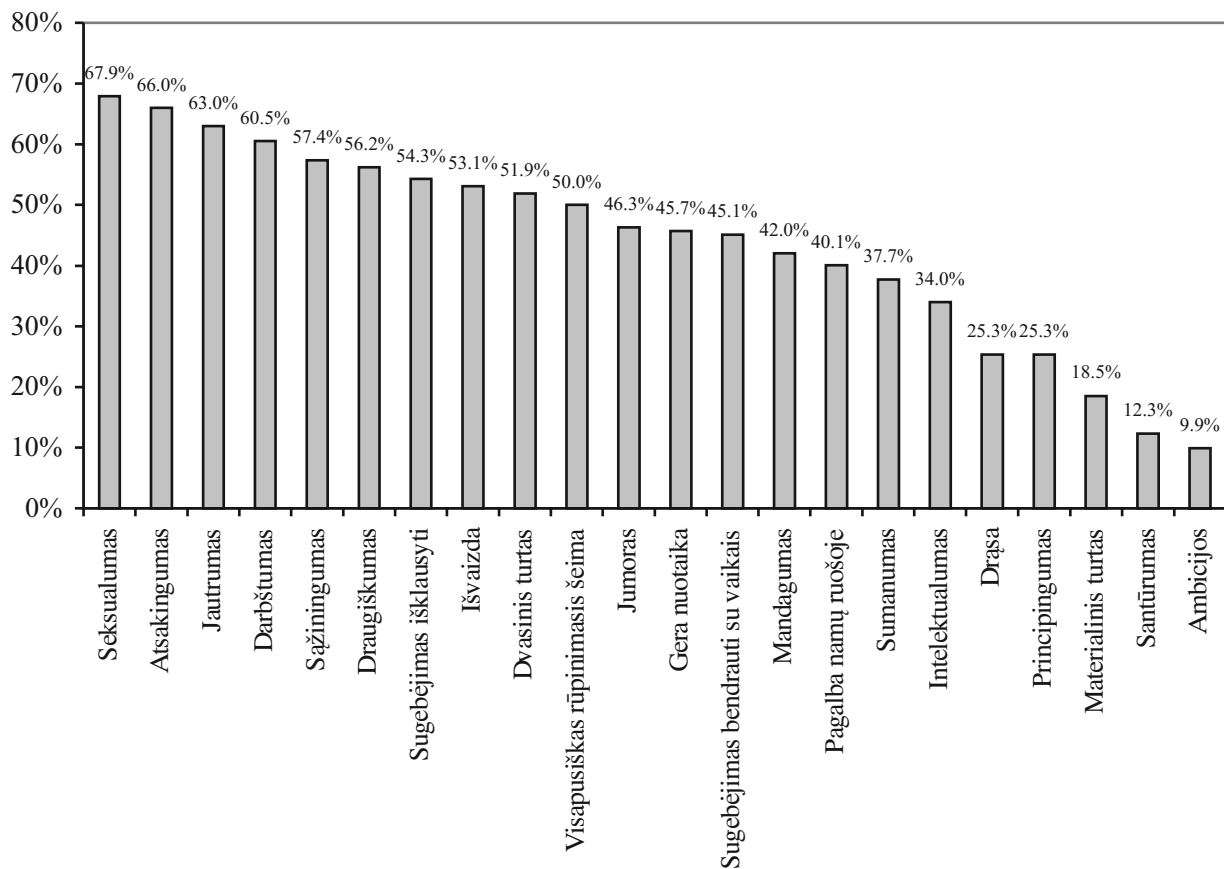
Žvinklienė ir G. Navaitis, remdamiesi kitų autorių patirtimi.

Anketos pradžioje buvo trumpai išdėstytas tyrimo tikslas bei pateikta trumpa instrukcija apie anketos pildymą. Anketa buvo anoniminė (užtikrinant rezultatų konfidencialumą).

7. Tyrimo rezultatai

Tyrimo rezultatai pateikti pagal svarbiausius šeimą apibūdinančius rodiklius, t.y. labiausiai vertinamas ir nepatinkančias partnerių savybes; bendros buities plėtojimo perspektyvą; materialines problemas; psichologinę atmosferą tarp besikuriančių šeimų; šeimos planavimo perspektyvą; požiūrį į AIDS ir požiūrį į skyrybas.

Labiausiai vertinamos visų respondentų savybės. Tiriamieji eilės tvarka (pagal svarbumą) turėjo įvertinti 22 būsimo partnerio asmenybės savybes. Tyrimų rezultatai pateikiami 4 paveikslėlyje.

4 pav. Labiausiai vertinamos besituokiančiųjų savybės (%).

Rezultatai parodė, kad visų besituokiančiųjų respondentų labiausiai vertinama partnerio savybė yra seksualumas (67,9%). Antroje vietoje pagal vertingumą yra atsakingumas (66,0%), trečioje – jautrumas (63,0%). Toliau eilės tvarka pateikiamos tokios savybės: darbštumas, sąžiningumas, draugiškumas, sugebėjimas išklaudyti, išvaizda, dvasinis turas, visapusiškas rūpinimasis šeima. Paskutinėse vietose pagal vertinimą dažnumą yra materialinis turas (18,5%), santūrumas (12,3%) ir ambicijos (9,9%).

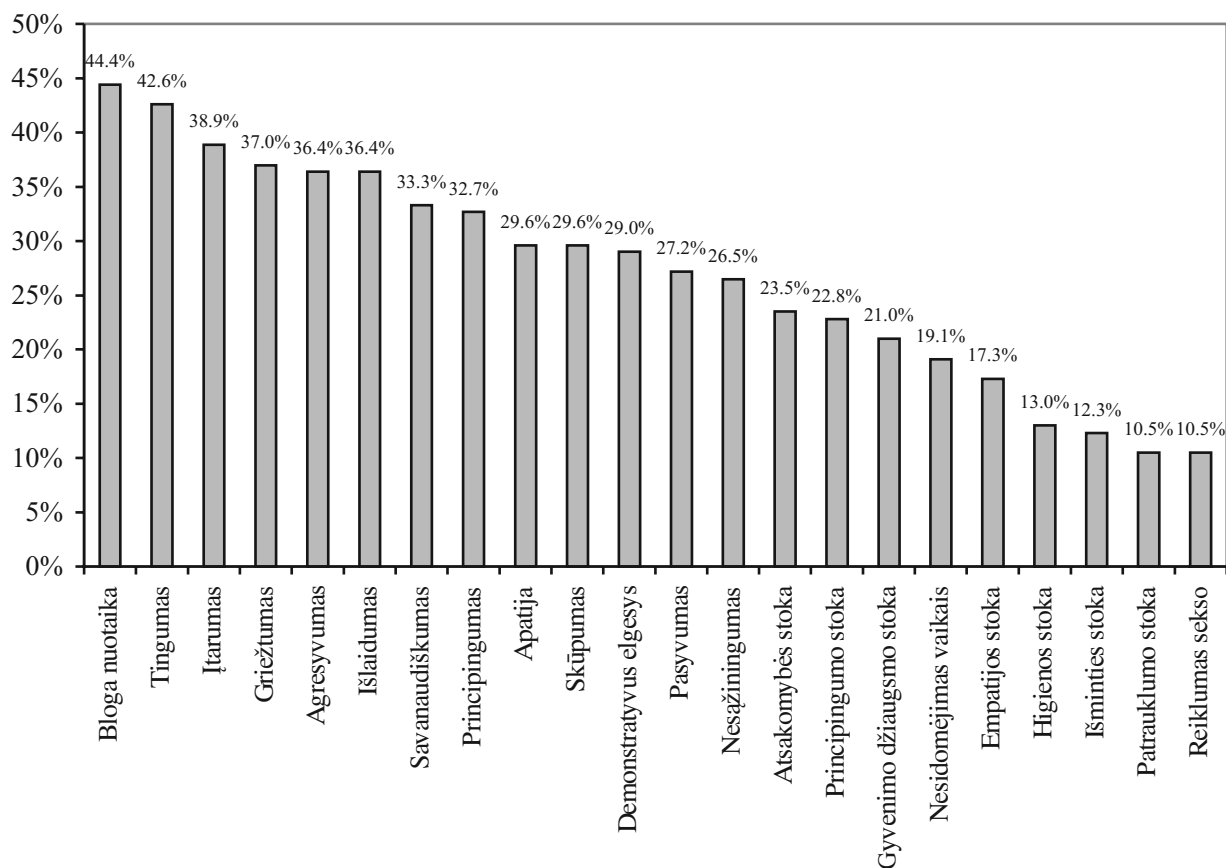
Lyginant vyrų ir moterų vertinamas savybes, buvo rasti tam tikri skirtumai. Antai, materialinį turtą vertina 14,8% moterų ir 22,2% vyrų; sąžiningumą vertina 65,4% moterų ir 49,4% vyrų. Tačiau Stjudento t kriterijaus reikšmės rodo, kad nėra reikšmingo skirtumo tarp šių

partnerio savybių vertinimo moterų ir vyrų grupėse ($p > 0,05$) (atitinkamai $t_{emp.} = 0,53 < t_{0,05} = 2,04$; $t_{emp.} = 1,57 < t_{0,05} = 1,98$).

Taigi tyrimų rezultatai rodo, kad yra panašumas tarp moterų vertinamų vyrų savybių ir vyrų vertinamų moterų savybių.

Tyrimų rezultatai taip pat rodo, kad nėra reikšmingo skirtumo tarp partnerių savybių vertinimų asmenų, gyvenusių kartu iki santuokos ir asmenų, negyvenusių kartu. ($p > 0,05$; $t_{emp.} = 87,5 > t_{0,05} = 75$).

Besituokiantiems asmenims nepatinkančios partnerio savybės. Tiriamiesiems buvo pateiktos 22 nepatinkančios partnerio savybės, kurias jie turėjo *ranguoti* eilės tvarka pagal svarbą, pradėdami nuo labiausiai nepatinkančios savybės. Duomenų iliustracija pateikiama 5 paveikslėlyje.

5 pav. Nepatinkančios partnerio savybės (%).

Pirmiausia reikėtų konstatuoti faktą, kad nepatinkančios partnerio savybės, lyginant su labiausiai vertinamomis partnerio savybėmis, pasižymi mažesniu intensyvumu. Iš pateiktųjų duomenų matome, kad net labiausiai

nepatinkanti partnerio savybė - bloga nuotaika - buvo nurodyta tik 44,4% visų respondentų, tingumas (42,6%), įtarumas (38,9%), griežtumas (37,0%), agresyvumas (36,4%), išlaidumas (36,4%). Tik nedidelė dalis

respondentų buvo nepatenkinti išminties stoka (12,3%), partnerio patrauklumo stoka (10,5%) ir reiklumu seksui(10,5%).

Pagal Vilkoksono porinių palyginimų kriterijų reikšmingo skirtumo tarp nepatinkančių partnerio savybių vertinimų moterų grupėje ir nepatinkančių partnerio savybių vertinimų vyrų grupėje nebuvo rasta ($p > 0,5$; $t_{emp.} = 112 > t_{0,05} = 75$).

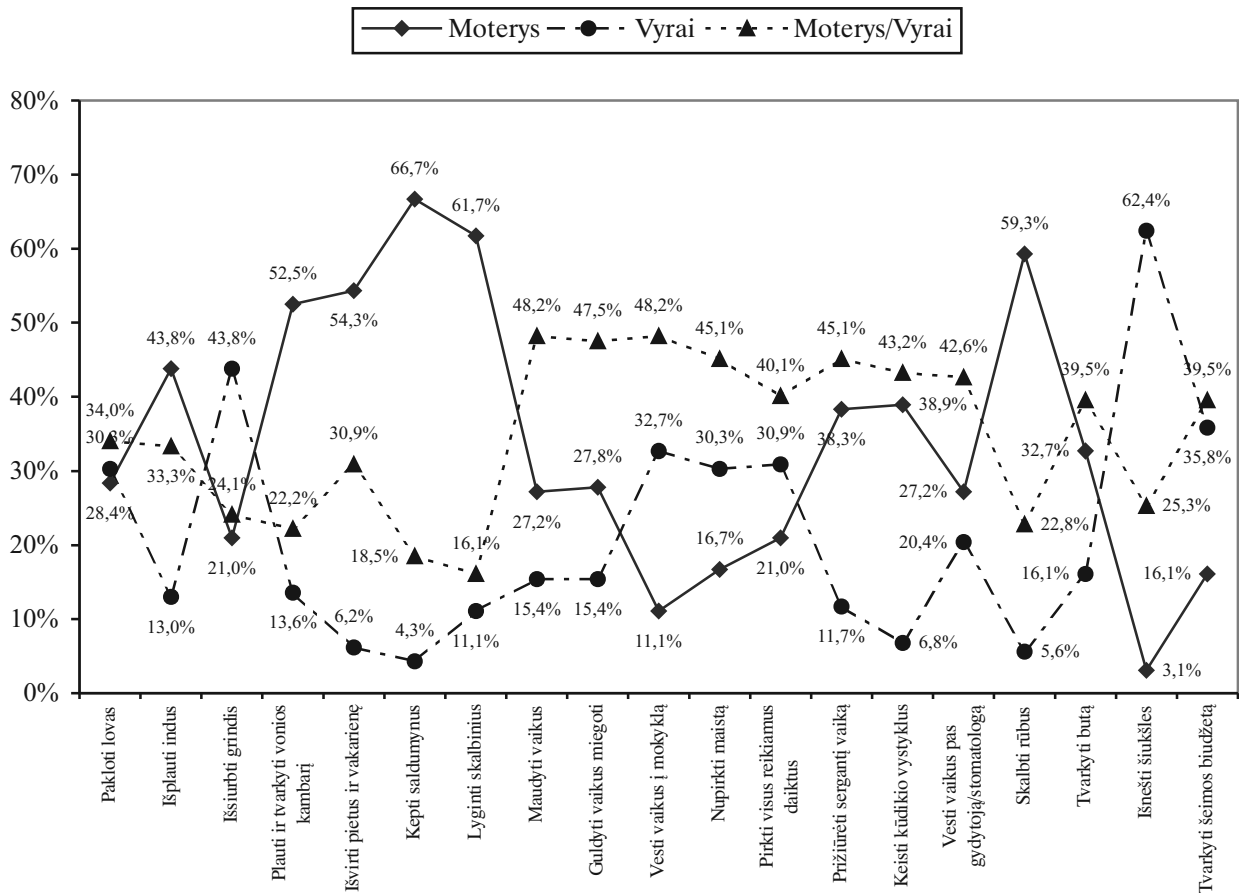
Esama skirtumų tarp nepatinkančių savybių vertinimų, kuriuos pateikia vyrai ir moterys, tačiau Stjudento t kriterijaus reikšmės neparodė reikšmingų skirtumų. Pavyzdžiui, 19,8% moterų mano, kad jų partneriai stokoja išminties, ir joms tai nepatinka, ir tik 4,9% vyrų yra nepatenkinti šios savybės stoka moteryse. Bet reikšmingo skirtumo tarp vyrų ir moterų grupių šiuo atveju nėra ($p > 0,05$; $t_{emp.} = 1,06 < t_{0,05} = 2,101$). Du kartus daugiau moterų nei vyrų yra nepatenkintos vyrų empatijos stoka, tačiau tai nesudaro reikšmingo skirtumo, vertinant šią

savybę tarp vyrų ir moterų grupių ($p > 0,05$; $t_{emp.} = 0,89 < t_{0,05} = 2,056$).

Atkreiptinas dėmesys į faktą, jog vyrų grupėje dažniau sutinkamas nepasitenkinimas partnerių agresyviu elgesiu (vyrų 18,5%, moterų 12,3%) ir griežtumu (atitinkamai 13,6% ir 6,2%).

Lyginant požiūrius į nepatinkančias partnerio savybes tarp asmenų, gyvenusių kartu iki santuokos ir negyvenusių kartu pagal Vilkoksono porinių palyginimų kriterijų nebuvo rasta reikšmingo skirtumo tarp šių grupių atsakymų ($p > 0,05$; $T_{emp.} = 77 > T_{0,05} = 75$).

Besituokiančiųjų bendros buities plėtojimo perspektyva. Tai pati svarbiausia šeimos problemų grupė, leidžianti išryškinti vyrų ir moterų socialinius vaidmenis šeimoje. 6 paveikslėlyje pateikiami duomenys apie buities darbų pasiskirstymą moterų, vyrų bei visų apklaustųjų respondentų grupėse.

6 pav. Pasiskirstymas darbais šeimoje (%).

Iš 6 paveikslo matyti, kad tokie darbai kaip vonios kambario tvarkymas, pietų ir vakarienės ruošimas, saldumynų kepimas, rūbų skalbimas bei jų lyginimas daugiau kaip pusės visų respondentų (50,0% – 65,0%) yra pavedami moteriai. Daugiau kaip 60,0% respondentų vyrams priskiria tik vieną darbą – išnešti šiukšles. Nuo 40,0% iki 50,0% visų respondentų drauge arba pamainomis sutiktų atlikti tokius darbus: maudyti vaikus, guldyti miegoti, vestų į mokyklą, nupirktų maistą, pirktų visus reikiamus daiktus, prižiūrėtų sergantį vaiką, keistų kūdikio vystyklus, vestų vaikus pas gydytoją, tvarkytų butą.

Duomenys parodė, kad kasdienės namų ruošos darbus dažniausiai turėtų atlikti moterys. Darbus, susijusius su vaikų priežiūra, dažniau atliktų abu sutuoktiniai. Vyrai dažniau nei moterys tvarkytų butą ir šeimos biudžetą.

Lyginant nuomonių pasiskirstymą moterų ir vyrų grupėse pagal Vilkoksono porinių palyginimų kriterijų nebuvo nustatyta reikšmingo skirtumo tarp moterų ir vyrų grupių dėl buities darbų priskyrimo moterims ($p > 0,05$; $T_{emp.} = 74,5 > T_{0,05} = 73$). Duomenys taip pat parodė, kad nėra reikšmingo skirtumo tarp moterų ir vyrų grupių nuomonių dėl buities darbų priskyrimo vyrams ($p > 0,05$; $T_{emp.} = 54 > T_{0,05} = 53$). Taigi galima daryti prielaidą, kad moterys ir vyrai darbus šeimoje skirstytųsi panašiai.

Pagal Vilkoksono porinių palyginimų kriterijų buvo rastas reikšmingas skirtumas tarp asmenų, gyvenusių kartu iki santuokos ir negyvenusių kartu. Tas reikšmingas skirtumas buvo siejamas su buities darbų priskyrimu atlikti moterims.

Turintys neformalaus šeimyninio gyvenimo patirties asmenys moterims dažniau skirtų atlikti įvairius buities darbus nei tai darytų asmenys, neturintys minėtos patirties. Jie dažniau išreiškė nuomonę, kad moterys turėtų pakloti lovas (atitinkamai 33,3% ir 22,2%), lyginti skalbinius (66,7% ir 55,6%), vesti vaikus į mokyklą (18,1% ir 5,6%), keisti kūdikio vystyklus (43,1% ir 33,3%), tvarkyti butą (38,9% ir 27,8%). Negyvenusių kartu iki santuokos grupėje dažniau vyravo nuomonė, kad moterys

turėtų plauti indus ir tvarkyti vonios kambarį (atitinkamai 65,3% ir 41,7%), skalbti rūbus (63,9% ir 54,2%) bei tvarkyti šeimos biudžetą (20,8% ir 9,7%).

Kaip jau buvo minėta, yra reikšmingas nuomonių skirtumas dėl bendradarbiavimo, atliekant įvairius buities darbus tarp asmenų, turinčių bendros buities vedimo patirtį, ir šios patirties neturinčių. **Vilkoksono porinių palyginimų kriterijaus reikšmės parodė, kad yra labai reikšmingas nuomonių skirtumas dėl bendrai atliekamų darbų tarp moterų, iki santuokos gyvenusių su partneriu ir kartu negyvenusių ($p < 0,01$; $T_{emp.} = 6,5 < T_{0,01} = 37$).** Moterys, turinčios bendros buities plėtojimo patirties, daug dažniau bendradarbiautų su vyrais nei tai norėtų daryti moterys, neturinčios bendro gyvenimo su savo partneriu patirties.

Besituokiančiųjų asmenų materialinės problemos. Aptariant bendruosius tiriamųjų duomenis, jau išsiaiškinome problemas, susijusias su darbu, užmokesčiu už darbą, aiškinomės taip pat sutuoktinių galimybes įsigyti ar išsinuomoti būstą.

Besituokiančiųjų asmenų buvo prašoma parašyti, kurios materialinės problemos jiems yra labiausiai aktualios. Susipažinus su respondentų pateiktais atsakymais, pasirodė, kad 44,4% besituokiančiųjų svarbiausia yra pagerinti finansinę padėtį, o 42,6% - įsigyti gyvenamąjį plotą. Respondentų nuomonė apie jaunų šeimų problemas pateikiama 5 lentelėje.

5 lentelė. Besituokiančiųjų nuomonė apie jaunų šeimų problemas (%).

Šeimų problemos:	M	V
finansinės - materialinės	22.2%	23.5%
gyvenamojo ploto	21.0%	22.2%
darbo	3.7%	12.3%
psichologinės	13.6%	8.6%
Viso	60.5%	66.6%

Iš lentelės matyti, kad asmenims, kuriantiems šeimą, labiausiai rūpėjo finansinės-materialinės problemos (22,2% moterų ir 23,5% vyrų), susijusios su darbo užmokesčiu bei šeimos išlaikymu. Beveik tiek pat aktuali

buvo gyvenamojo ploto problema (21,0% moterų ir 22,2% vyrų). Darbo problemos aktualesnės atrodė vyrams (3,7% moterų ir 12,3% vyrų), nors, kaip jau buvo minėta, apmokamo darbo neturėjo daugiau moterų nei vyrų.

Psichologinės problemos buvo svarbesnės moterims nei vyrams, jas nurodė 13,6% moterų ir 8,6% vyrų. Psichologinės problemos taip pat gali išryškėti materialinių šeimos problemų fone.

Psichologinė atmosfera tarp besikuriančios šeimos narių. Psichologinės atmosferos vaidmuo ne tik šeimoje, bet ir kitose socialinio elgesio srityse kol kas nėra deramai įvertintas. Kol būsimi sutuoktiniai rūpinasi socialinėmis-ekonominėmis problemomis, jie, ko gero, net nepagalvoja, kad gyvenimą gali apkartinti ne tik nepriteklus, bet ir blogi įpročiai ar kitos elgesio smulkmenos, kurias kiekvienas atsineša iš savo šeimos. Paprašėme būsimų sutuoktinių įvertinti jų tarpasmeninius ryšius. Žr. 6 lentelę.

6 lentelė. Tarpasmeninių ryšių su partneriu įvertinimas (%).

Tarpasmeninių ryšių apibūdinimas:	M	V
mes labai laimingi	55.6%	54.3%
mes patenkinti	16.0%	21.0%
mes ginčijamės, bet tai natūralu	19.8%	13.6%
visko pasitaiko, bet dabar mūsų ryšiai geri	8.6%	9.9%
mūsų tarpusavio santykiai nepakenčiami	0.0%	1.2%

Iš lentelėje pateiktų vertinimų matome, kad 55,6% moterų ir 54,3% vyrų su savo partneriu (-e) jaučiasi laimingi. 16,0% moterų ir 21,0% vyrų yra patenkinti savo santykiais. Ginčijasi, bet mano, jog tai natūralu 19,8% moterų ir 13,6% vyrų. 8,6% moterų ir 9,9% vyrų savo santykius su partneriu įvertino kaip pakankamai gerus. 1,2% vyrų (1 asmuo) mano, kad tarpusavio santykiai su partnere yra nepakenčiami, tačiau yra nusprendęs vesti.

Geriems santykiams palaikyti labai svarbu yra bendravimo kokybė, pokalbių įvairovė,

atvirumas. Dėl to į anketą buvo įtrauktas klausimas apie partnerių pokalbių tematiką.

Vieną-du ir daugiau kartų per savaitę 39,5% sužadėtinių porų kalbasi apie asmeninius išgyvenimus. 37,0% porų dažnai kalbasi apie seksualinį gyvenimą, 36,4% aptaria kasdienės namų ruošos reikalus, 35,8% respondentų porų aptaria darbo ir šeimos problemų derinimo perspektyvą, 35,2% dalinasi išpuščiais apie profesinę veiklą. 23,5% respondentų porų svarsto šeimos biudžeto klausimą, 19,1%, aptaria išeiginių bei atostogų praleidimo būdą, 17,9% svarsto santykius su tėvais ir giminaičiais, 11,7% aptaria vaikų auklėjimo perspektyvas. Tyrimo duomenys rodo, kad kasdieniniuose besituokiančių porų pokalbiuose vyrauja išgyvenimų, išpuščių bei problemų, susijusių su kasdienine veikla ir buitimi aptarimas. Projektyvinės temos, susijusios su būsimos šeimos reikalais - šeimos biudžeto svarstymas, vaikų auklėjimo problemos - nėra dažnos.

Iš duomenų taip pat išryškėjo, kad aktualios problemos bei jų apmąstymas su partneriu aptariami rečiau nei iš tikrųjų rūpi. 44,4% respondentų yra aktuali finansinė jų padėtis, 42,6% svarbi gyvenamojo ploto problema, tačiau apie šeimos biudžeto pagerinimo perspektyvas kalbasi tik apie pusę, t.y. 23,5% porų.

Norint išsiaiškinti respondentų požiūrį į skirtingą partnerio (-ės) nuomonę bei elgesį bendravimo metu, tiriamųjų pasiteiravome apie jų reakciją nuomonių nesutapimo atveju. Respondentų atsakymai pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Nuomonių nesutapimas bendraujant (%).

Atsakymų variantai:	M	V
nesiginčiju ir priimu partnerio (-ės) pasiūlymus	3.7%	11.1%
nesiginčiju, tačiau lieku prie savo nuomonės	12.3%	9.9%
ieškau bendro sprendimo	55.6%	61.7%
aktyviai ginu savo nuomonę	21.0%	9.9%
įtikinėjau partnerį (-ę) pakeisti nuomonę	7.4%	6.2%

Kaip matyti iš 7 lentelėje pateiktų atsakymų, dauguma respondentų, t.y. 55,6% moterų ir 61,7% vyrų, nuomonių išsiskyrimo atveju

stengiasi ieškoti kompromiso. 21,0% moterų ir 9,9% vyrų tokiu atveju užima priešišką poziciją ir aktyviai gina savo nuomonę. 12,3% moterų ir 9,9% vyrų nesiginčija, tačiau lieka savo nuomonės šeiminkais. 3,7% moterų bei 11,1% vyrų nesiginčija ir priima partnerio (-ės) pasiūlymus. Vadovaujamą vaidmenį užima ir įtikinėja partnerį (-ę) pakeisti nuomonę 7,4% moterų ir 6,2% vyrų.

Nors dauguma apklaustųjų nuomonių išsiskyrimą žadėjo spręsti kompromiso būdu, tačiau kita dalis apklaustųjų buvo linkę įsivelti į konfliktą, todėl buvo nutarta žvilgtuoti, kaip sutuoktiniai ir jiems artimi asmenys ieškos bendro sprendimo perspektyvinės situacijos atveju.

8 lentelė. Respondentų nuomonė apie konfliktų sprendimą šeimoje (%).

Atsakymų variantai	M	V
nesiginčysiu ir sutiksiu su sutuoktinio pasiūlymais	3.7%	6.2%
nusileisiu sutuoktiniui	3.7%	3.7%
principingai laikysiuos savo nuomonės	2.5%	1.2%
ieškosiu bendro sprendimo	88.9%	84.0%
kreipsiuos į tėvus	0.0%	0.0%
kreipsiuos į draugus	1.2%	1.2%
kreipsiuos į psichologą, šeimos centrą ir pan.	0.0%	0.0%

Iš 8 lentelėje gautųjų atsakymų matyti, kad 88,9% moterų ir 84,0% vyrų, sukūrę šeimą, konflikto atveju stengsis eiti į kompromisą. 7,4% moterų ir 9,9% vyrų nusileis sutuoktiniui ir sutiks su pasiūlymais. 1,2% moterų ir 1,2% vyrų pagalbos ir patarimų kreipsis į draugus ir tik 2,5% moterų ir 1,2% vyrų ir toliau principingai laikysis savo nuomonės. Nors dauguma jaunų šeimų nesutarimų atveju tariasi su psichologais, apklausoje dalyvavusios poros tokių ketinimų nenurodė.

Besituokiančiųjų šeimos planavimo perspektyva. Besituokiančiųjų nuomonė apie būsimų palikuonių planavimą pateikiama 9 lentelėje.

9 lentelė. Respondentų nuomonė apie planuojamą vaikų skaičių šeimoje (%).

Vaikų skaičius	M	V
1	13.6%	9.9%
1-2	3.7%	3.7%
2	45.7%	44.4%
2-3	3.7%	8.6%
3	19.8%	17.3%
4	1.2%	4.9%

Lentelėje pateiktieji duomenys rodo, kad 45,7% moterų ir 44,4% vyrų sukurtoje šeimoje planuoja auginti 2 vaikus. 19,8% moterų ir 17,3% vyrų planuoja turėti 3 vaikus. Vieną vaiką šeimoje norėtų auginti 13,6% moterų ir 9,9% vyrų. 1,2% moterų ir 4,9% vyrų su sutuoktiniu norėtų užauginti keturis vaikus.

Taigi perspektyvinėje situacijoje respondentai linkę pritarti mažavaikės šeimos modeliui.

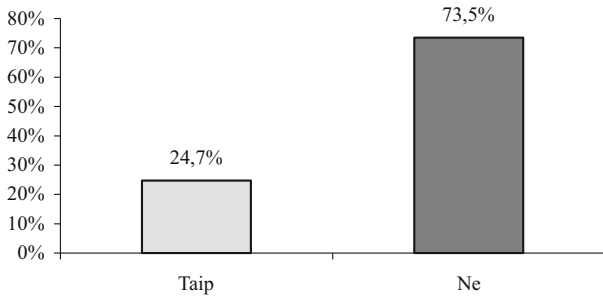
Besituokiančiųjų požiūris į AIDS problemas. Būsimų sutuoktinių gyvenimas šeimoje, jų tarpusavio bendravimo sėkmė yra neatsiejama nuo jų fizinės ir psichinės sveikatos. AIDS priklauso tokių susirgimų grupei, kuri, dar nepradėjus reikštingiems fiziniams ligos simptomams, pirmiausia sutrikdytų psichologinę šeimos atmosferą, todėl manoma, jog profilaktikos sumetimais savo ir savo būsimų palikuonių labai besituokiantieji turėtų pasitikrinti dėl AIDS.

Apklausoje duomenys rodo, kad dauguma respondentų iki santuokos turėjo lytinių santykių, tačiau, nežiūrint didelės rizikos, yra nusprendę kurti šeimą nepasitikrinę dėl AIDS. 10 lentelė iliustruoja besituokiančiųjų asmenų sekso partnerių skaičių.

10 lentelė. Sekso partnerių skaičius iki santuokos (%).

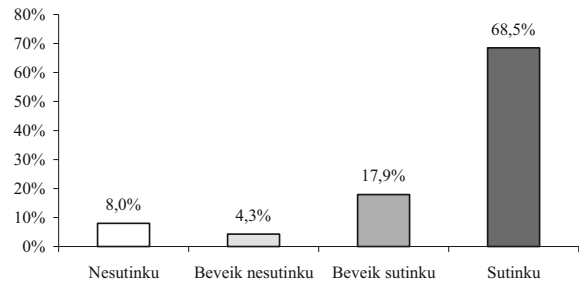
Sekso partnerių skaičius	M	V
nė vieno	7.4%	2.5%
savo draugas (ė)	80.2%	80.2%
2 - 4	9.9%	8.6%
5 - 7	1.2%	1.2%
Daugiau nei 7	1.2%	3.7%

10 lentelės duomenys rodo, kad tik 7,4% moterų ir 2,5% vyrų neturėjo seksualių santykių iki santuokos. 80,2% porų turėjo lytinių santykių iki santuokos. 12,3% moterų ir 13,5% vyrų turėjo daugiau nei vieną sekso partnerį. Tačiau tik 24,7% visų apklaustųjų, t.y. 25,9% moterų ir 23,5% vyrų prieš kuriant šeimą pasitikrino dėl AIDS. Žr. 7 pav.

7 pav. Pasitikrino dėl AIDS (%).

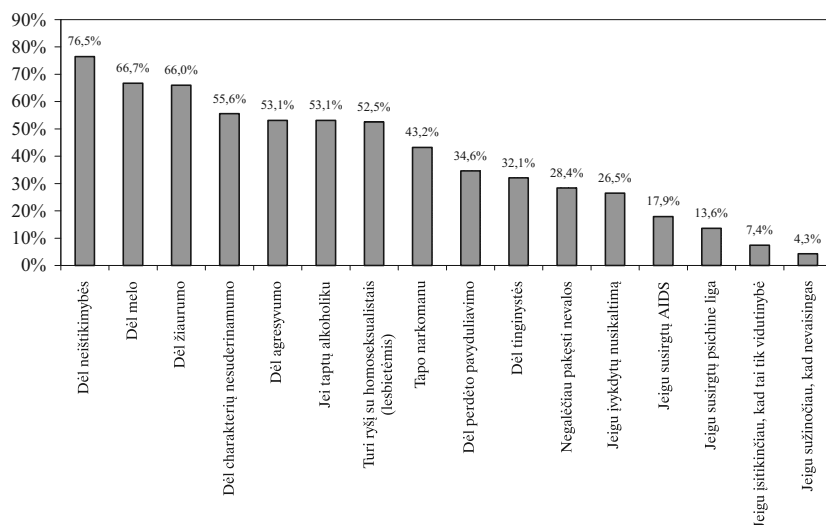
Kuo respondentai motyvuoja savo lengvabūdišką elgesį, vengdami pasitikrinti sveikatą dėl AIDS? Kadangi apie 80,2% apklaustųjų nurodė turėję tik po vieną sekso partnerį, jie viliasi, kad, santykiAUDAMI su vienu partneriu, jie sumažina riziką užsikrėsti ŽIV ir susirgti AIDS.

8 pav. Respondentų nuomonė apie rizikos sumažėjimą, kai santykiaujama su vienu partneriu (%).

Iš 8 pavyzdyje pateiktų duomenų matyti, kad 68,5% visų apklaustųjų mano, jog turint vieną sekso partnerį sumažėja rizika užsikrėsti ŽIV. Vieną sekso partnerį nurodė turėję virš 80% apklaustųjų, vadinas, kai kurie iš jų jau abejoja savo įsitikinimu neužsikrėsti ŽIV. Su tokiu pat teiginiu beveik sutinka 17,9% apklaustųjų. Su teiginiu, jog vienas sekso partneris sumažina riziką užsikrėsti ŽIV nesutinka 8,0% respondentų ir 4,3% beveik nesutinka. Taigi akivaizdi tendencija, kad asmenys nejaučia poreikio pasitikrinti dėl AIDS, lengvabūdiškai motyvuodami sumažėjusia rizika užsikrėsti ŽIV. Galbūt jie tikisi, kad artimiausiu metu bus surasti vaistai įveikti ŽIV ir išnyks AIDS grėsmė?

Požiūris į skrybas.

9 pav. Besituokiančiųjų požiūris į skrybas (%).

Histogramoje matome, kad didžiausias procentas besituokiančių respondentų nutrauktą santuoką dėl sutuoktinio neištikimybės (76,5%), dėl melo (66,7%), dėl partnerio žiaurumo (66,0%). Apie pusę respondentų skirtusi dėl charakterių nesuderinamumo (55,6%), dėl partnerio (-ės) agresyvumo (53,1%), jeigu sutuoktinis (-ė) taptų alkoholiku (53,1%) arba jeigu sužinotų, jog sutuoktinis (-ė) yra homoseksualios orientacijos (52,5%). Mažiausiai respondentų santuoką nutrauktą dėl sutuoktinio nevaisingumo (4,3%).

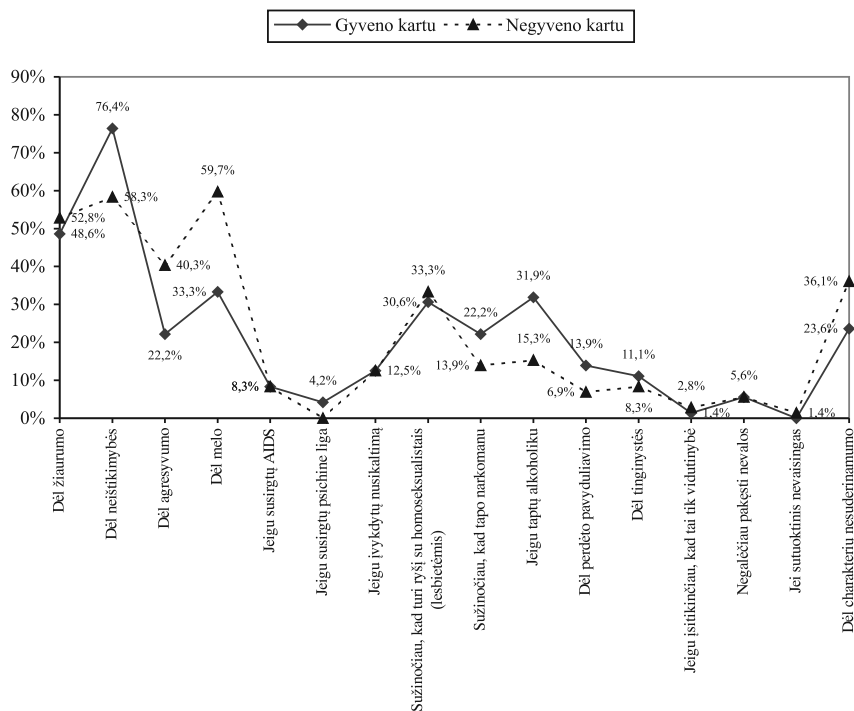
Pagal Vilkoksono porinių palyginimų kriterijų, reikšmingo skirtumo tarp požiūrių į skyrybas moterų grupėje ir požiūrių į skyrybas vyrų grupėje nerasta ($p > 0,05$; $T_{emp.} = 60 > T_{0,05} = 35$).

Moterų ir vyrų požiūrio į skyrybų priežastis atsakymų dažnis sutampa su tokiais teiginiais kaip “jeigu susirgtų AIDS”, “jeigu susirgtų psichine liga”, “dėl perdėto pavyduliavimo”. Požiūrių dažnis iš dalies sutampa su tokiais teiginiais: “jeigu įvykdytų nusikaltimą” (3,7% moterų ir 2,5% vyrų), “jeigu sužinočiau, kad partneris yra homoseksualios pakraipos” (7,4% moterų ir 9,9% vyrų), “jeigu sužinočiau, kad

tapo narkomanu” (4,9% moterų ir 6,2% vyrų), “dėl tinginystės” (0,0% moterų ir 1,2% vyrų), “jeigu įsitikinčiau, kad tai tik vidutinybė” (1,2% moterų ir 0,0% vyrų), “dėl sutuoktinio nevaisingumo” (0,0% moterų ir 1,2% vyrų).

Moterys dažniau nei vyrai skirtusi dėl sutuoktinio žiaurumo (atitinkamai 44,4% ir 24,7%), dėl neištikimybės (61,7% ir 50,6%), dėl agresyvumo (18,5% ir 7,4%), jei sutuoktinis taptų alkoholiku (12,3% ir 6,2%). Vyrai dažniau nei moterys apsispręstų nutraukti santuoką dėl melo (16,0% moterų ir 32,1% vyrų) ir dėl charakterių nesuderinamumo (8,6% moterų ir 13,6% vyrų).

Mus taip pat domino neformaliai gyvenusių kartu asmenų ir negyvenusių kartu iki santuokos požiūris į skyrybas. Požiūrį į santuokos nutraukimą respondentai išreiškė šitaip: 55,6% moterų ir 43,2% vyrų mano, kad bet kuriuo atveju skyrybos yra blogai. 28,4% moterų ir 35,8% vyrų nuomone tai nėra smerktina. 10,0% vyrų teigė, jog “visko pasitaiko”, “toks jau gyvenimas”, 12,3% respondentų šiuo klausimu nuomonės nepareišė.

10 pav. Respondentų, iki santuokos gyvenusių kartu ir kartu negyvenusių, požiūriai į skyrybų priežastis

10 pavyzdyje nupieštos kreivės iliustruoja, kad daugeliu atvejų neformaliai gyvenusių kartu asmenų ir negyvenusių kartu nuomonės sutampa. Dauguma gyvenusių kartu asmenų mano, kad santuoką nutrauktų dėl sutuoktinio neištikimybės (atitinkamai 76,4% ir 58,3%) ir jei partneris taptų alkoholiku (31,9% ir 15,3%). Didžioji dauguma negyvenusių kartu nei neformaliai gyvenusių santuoką nutrauktų dėl melo (atitinkamai 59,7% ir 33,3%) ir dėl charakterių nesuderinamumo (36,1% ir 23,6%).

Pagal Vilkoksono porinių palyginimų kriterijų, nėra reikšmingo skirtumo tarp požiūrių į skyrybas gyvenusių kartu iki santuokos ir negyvenusių kartu ($p > 0,05$; $T_{emp.} = 66,5 > T_{0,05} = 35$).

Besituokiantys asmenys, iki santuokos gyvenę kartu, skyrybas vertina kritiškiau nei besituokiantys, kartu negyvenę. 59,0% gyvenusių kartu teigia, jog skyrybos visuomet blogai, tą patį teigia ir 29,2% kartu negyvenusių respondentų. Skyrybas pateisina 36,1% gyvenusių kartu iki santuokos ir 29,2% besituokiančių respondentų, negyvenusių kartu.

8. Tyrimo rezultatų aptarimas

Visų apklaustųjų respondentų rezultatai parodė, kad besituokiančių asmenų labiausiai vertinama partnerio savybė yra seksualumas (67,9%). Antroje vietoje pagal vertingumą buvo atsakingumas (66,0%), trečioje – jautrumas (63,0%). Tačiau vertinant vyrų ir moterų vertinamas savybes, į pirmą vietą iškilo jautrumas, būdingas 38,3% moterų ir 28,4% vyrų; dvasinis turtas, kurį vertino 29,6% moterų ir 25,9% vyrų, bei atsakingumas, būdingas 25,9% moterų ir tik 12,3% vyrų. Seksualumas tebuvo svarbus 16% vyrų ir 7,8% moterų. Taigi tyrimų rezultatai parodė, kad, nežiūrint tam tikrų panašumų tarp moterų ir vyrų vertinamų savybių, yra ir esminių skirtumų.

Apžvelgus partnerių savybes, kurios labiausiai nepatinka, tenka konstatuoti, kad yra skirtumai tarp visų respondentų nuomonės ir

vyrų bei moterų vertinimų. Nepatinkančių partnerio savybių skalė nestipriai svyruoja nuo blogos nuotaikos, tingumo, įtarumo, griežtumo, agresyvumo ir išlaidumo, kuriuos nurodė visi respondentai, iki vyrų priekaištų moterims dėl blogos nuotaikos, agresyvumo ir griežtumo bei moterų priekaištų vyrams dėl išlaidumo, pasyvumo ir tingumo.

Buities plėtojimo perspektyva - tai lyg arena, kurioje susikryžiuoja socialiniai vyrų ir moterų vaidmenys. Čia taip pat išryškėja moters padėties šeimoje dvilypumas ir sudėtingumas. Tyrimo duomenys patvirtina šeimų gyvenime išryškėjusią tiesą, kad didžioji buities darbų dalis yra skiriama moteriai. Paradoksalu tik tai, kad moterys pačios yra įsitikinusios, kad toji didžioji darbų dalis joms ir priklauso. Atlikdamos beveik visus kasdieninius namų ruošos darbus, moterys dažniausiai dar dirba ir apmokamą darbą. *Moterų socialinis aktyvumas tiesiog priklauso nuo motinystės ir vaikų skaičiaus: didžiausias užimtų apmokamu darbu lygis yra tarp bevaikių moterų – 88,3%, auginančių vieną vaiką – 69,5% , du vaikus – 56,8% , tris ir daugiau – 42,7; tik 57,5% moterų, turinčių 3-6 metų vaikus, yra užimtose apmokamu darbu, o turinčios 7-12 metų vaikus – 71,5%* (Kanopienė 1999; 51-52). Taigi ryški patriarchalinė nuostata į lyčių vaidmenis šeimoje. Vyro vaidmuo tradiciškai siejamas su maitintojo funkcija, kuri realizuojama, žinoma, ne ūkio, bet apmokamo darbo sferoje. Vyrų indėlis į šeimos buitį dažniausiai apsiriboja tokiais darbais - išnešti šiukšles arba siurbliu išvalyti grindis. Minėti darbai nereikalauja daug laiko ar ypatingų fizinių pastangų. Tyrime išryškėjo įdomios tendencijos - **pirma, padėti moterims buityje labiau linkę vyrai dar neturėję šeimyninio gyvenimo patirties.** Todėl moterys, pasirinkusios bendrą gyvenimą su draugu iki santuokos, turėtų savęs paklausti, ar tai naudinga jų būsimų socialinių vaidmenų atžvilgiu? Panašu, kad po santuokos vyrai dar nedrįsta atsisakyti pagalbos buityje. Tai atsitinka gerokai vėliau (Matulinė 1997; 46). Vadinas, ikisantuokinis gyvenimas su partneriu moterims pasunkina jų būsimos šeimos socialinius vaidmenis. **Antra, atliekant buitį**

darbus su vyrais dažniau bendradarbiautų moterų, turinčios bendros buities vedimo patirtį (turinčios ikisantuokinio gyvenimo patirtį jau yra įsitikinusios praktiškai, kad būtent šeimos saitai išryškins lyčių nelygiateisiškumą).

Kaip rodo tyrimų rezultatai, netolygų pasiskirstymą darbais šeimoje įtakoja ir besituokiančiųjų asmenų materialinė padėtis. Apmokamo darbo dažniau neturi moterų (22,2%) nei vyrai (12,3%). Reikšmingai skiriasi taip pat vyrų ir moterų vidutinis atlyginimas: tyrime dalyvavusių moterų jis buvo lygus 676 Lt per mėnesį; vyrų - 1056 Lt per mėnesį. Visai natūralu, kad dominuojant patriarchynei nuostatai į šeimą, ekonominės prielaidos dar pastiprina moters socialinių vaidmenų kiekį.

Tyrimų rezultatai parodė, kad dėmesio reikalauja psichologinė atmosfera šeimoje. Respondentų atsakymai byloja, kad besituokiančios poros jaučiasi laimingos. Tą konstatavo 55,6% apklaustųjų moterų ir 54,3% vyrų. Bendravimo turinys nuspalvintas euforija: dalinamasi asmeniniais išgyvenimais, kalbama apie bendrą seksualinį gyvenimą, aptariama darbo ir šeimos problemų derinimo perspektyva, tačiau būsimų šeimos reikalų privengiama, t.y. retai svarstomas būsimas šeimos biudžetas, vaikų auklėjimo problemos. Palankiai nuteikia respondentų ketinimai problemas spręsti kompromiso būdu, jei nuomonės išsiskirtų. Šeimos ir karjeros derinimo problematika išryškėjusi sutuoktinių bendravimo procese yra labai reikšminga, nes tai pokrypis į moters padėties kitimo tendenciją.

Besituokiančiųjų respondentų šeimos planavimo perspektyvoje ryškėja nuostata į mažavaikę šeimą. Tik 1,2% moterų ir 4,9% vyrų drauge su savo sutuoktiniu norėtų užauginti keturis vaikus.

Įvertinant šiuo metu padidėjusią AIDS grėsmę, nerimą kelia besituokiančiųjų porų indiferentiškas požiūris į AIDS. Tyrimų duomenys liudija, kad dauguma respondentų turėjo lytinius santykius su keliais partneriais, tačiau, kurdami šeimą, nesitikrino dėl ŽIV. 61,7% moterų ir 75,3% vyrų minėtą faktą

argumentavo taip: bendravimas su vienu partneriu susituokus sumažina infekcijos riziką.

Tam tikrą prieštaravimą galima išvelgti besituokiančiųjų požiūryje į skyrybas. Tik ką aptarėme faktą, jog respondentai nurodė praktikavę lytinius santykius su keliais partneriais (tarp apklaustųjų tai sudarė 80,2%), tačiau, išreiškdami savo požiūrį į skyrybas, tie patys respondentai nurodė, kad 76,5% nutrauktų santuoką dėl sutuoktinio neištikimybės, o 66,7 % dėl melo. Tokie duomenys bylotų apie besituokiančiųjų moralinių nuostatų nestabilumą, o gal netgi moralinį nesubrendimą.

9. Išvados

- visų apklaustųjų respondentų atsakymai neparodė reikšmingo skirtumo tiek vertinant teigiamas, tiek nepatinkančias partnerio savybes;
- partnerių teigiamų ir nepatinkančių savybių vertinime vyrų ir moterų nuomonės išsiskyrė. Moterų vertina vyrus, o vyrai moteris pagal panašius kriterijus (anketos klausimai buvo uždari), tačiau skiriasi pagal kriterijų išreikštumą. Jautrumas, seksualumas, išvaizda, intelektualumas, visapusiškas rūpinimasis šeima bei atsakomybė yra stipriausiai įtakojančios vertinimus savybės;
- moterų profesiniai interesai dubliuojasi su socialiniais vaidmenimis šeimoje, ir tą pripažįsta trečdalis apklaustųjų moterų ir vyrų; bendro ūkio vedime išryškėja lyčių nelygiateisiškumas;
- požiūryje į moterų atliekamus buitines darbus buvo rastas reikšmingas skirtumas tarp asmenų, gyvenusių ir negyvenusių iki santuokos drauge ($p < 0.05$; $T_{emp} = 52 < T_{0,05} = 53$);
- buvo konstatuotas skirtingas požiūris į bendradarbiavimą buitines sferoje tarp moterų, gyvenusių ir negyvenusių iki santuokos drauge ($p < 0.01$; $T_{emp} = 6,5 < T_{0,01} = 37$);
- besituokiančiųjų porų komunikacija

- apsiriboja teigiamų emocinių būsenų išraiška, vengiant sudėtingų socialinių problemų; tai iš dalies byloja apie nepakankamą pasirengimą kurti šeimą;
- besituokiančiųjų porų šeimos planavimo perspektyvoje ryškėja mažavaikės šeimos modelis;

- besituokiančiųjų požiūryje į skyrybas dominuoja neištikimybės, melo, charakterių nesuderinamumo motyvai;
- šeimos politikoje, matyt, reikėtų galvoti ne apie moterų ir vyrų lygybę, bet lygia-teisiškumą atsižvelgiant į biologiškai sąlygotus individualius skirtumus.

Literatūra

1. Ekert-Jaffe, O., Sofer, C. 1996. Formal Versus Informal Marriage: Explaining Factors. – Evolution or Revolution in European Population. *European Population Conference*. Milano.
2. Bumpass, L., James, A. & Cherlin, A. 1991. 'The Role of Cohabitation in Declining Rates of Marriage', *Journal of Marriage and Family* 53 (4): 913-927.
3. Goldscheider, F.K., Waite, L.J. 1991. *New Families. No Families? The Transformation of the American Home*. Berkley, Los Angeles, Oxford.
4. Gruževskis, B., Pocius, A. 2002. 'Užimtumas' kn. *Lietuvos gyventojai 1990-2000*. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Vilnius.
5. Haskey, J. 1993. Formation and Dissolution of Union in the Different Countries of Europe. *European Population. II. Demographic Dynamics*. Paris.
6. Kanopienė, V. 1999. 'Moterų išsimokslinimas ir užimtumas' kn. *Gimstamumas ir šeima: biografinis požiūris*. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Vilnius.
7. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 4/2000*. Statistikos departamentas. Vilnius, 2000, 9. 60.
8. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 4/2000*. Statistikos departamentas. Vilnius, 2000, 9. 88.
9. Manting, D. 1994. Dynamics in marriage and cohabitation. Amsterdam.
10. Matulienė, G. 1997. *Šeimos psichologija*. Kaunas.
11. Navaitis, G. 1996. *Psichologinė parama šeimai*. Šiauliai.
12. Navaitis, G. 1990. 'Socialinės psichologinės santuokos nestabilumo prielaidos' kn. *Moteris. Šeima. Visuomenė*. Vilnius.
13. Paškus, A. 1995. *Žmogaus meilės*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
14. Roussel L. 1994. Fertility and Family. *European Population Conference. Proceedings*. Vol. 1. New York, Geneva.
15. Stankūnienė, V. 1999. 'Šeimos formavimas ir skyrybos' kn. *Gimstamumas ir šeima: biografinis požiūris*. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Vilnius.
16. Stankūnienė, V. 2002. 'Gimstamumas ir šeima' kn. *Lietuvos gyventojai 1990-2000*. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Vilnius.
17. Stankūnienė, V. 2002. 'Gimstamumas ir šeima' kn. *Lietuvos gyventojai 1990-2000*. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Vilnius.

Summary

The social psychological point of view to the family, its formation and development was used as the theoretical background of the paper. The task of the paper was to analyse the attitudes of all the respondents, the women and the men separately towards the family, the conditions of a couple becoming a family and the families functioning under the contemporary social economic circumstances. For the above mentioned purpose serve the data of special research of the couple's who decided to be married as well as the data of other investigators. The method of investigation: the special questionnaire for the couple's, who arrived to register the marriage was prepared. Results:

the differences towards the attitudes to the joint household between the persons who lived together before the marriage and did not lived together were revealed. It was not proved the opinion about the fact that life together before the marriage helps to prepare for the domestic affairs. The psychological atmosphere of the spouses show a tendency for a social interaction combining the family and the career problems also looking for a joint decisions in a case of the controversy. Conclusions: the different view of the women and the men in assessing the family problems guid to the necessity to change the family police from the patriarchal to the egalitarian.

Įteikta 2002 08 19

Pateikta spaudai 2002 11 22

Gražina Matulienė
Žirgo 5-7, LT-2040 Vilnius
E-mail: grazmatu@takas.lt

Ramunė Dobrovolskienė
Tilžės 38-4, LT-3026 Kaunas
Tel. 370 37 268393